

ПРОТИДІЯ ДЕЗІНФОРМАЦІЇ ТА РОЛЬ НЕЗАЛЕЖНИХ МЕДІА У ФОРМУВАННІ СУСПІЛЬНОЇ ДОВІРИ

Тези представляють теоретико-методологічний аналіз дезінформації як одного з визначальних чинників дестабілізації інформаційного простору в умовах гібридної війни, з особливим акцентом на її вплив у контексті російсько-українського воєнного протистояння. Дезінформація розглядається як цілеспрямований інструмент маніпулятивного впливу на суспільну свідомість, що спричиняє ерозію довіри до державних інституцій, засобів масової інформації та міжнародних організацій. Особливу увагу приділено аналізу механізмів поширення фальсифікованих повідомлень за допомогою бот-мереж, тролінгу, цифрових платформ, а також технологій генеративного штучного інтелекту, які уможливають масове створення й розповсюдження контенту, що імітує правдивість. Наголошується, що інформаційна безпека держави неможлива без належного рівня медіаграмотності населення, критичного мислення та довіри до незалежних джерел інформації.

Ключові слова: дезінформація, боти, тролі, штучний інтелект, незалежні медіа, медіаграмотність, інформаційна безпека.

У сучасному світі інформація стала не просто ресурсом – вона перетворилась на потужну зброю. В умовах гібридних воєн, політичних маніпуляцій та кризи довіри до інституцій, дезінформація поширюється швидше, ніж будь-коли. Саме тому питання її викриття, запобігання та подолання стає ключовим викликом для демократичних суспільств. У цьому контексті особливої ваги набуває роль незалежних медіа, які не лише інформують, а й будують міст довіри між громадянами та правдою.

Дезінформація стала потужним інструментом маніпуляції громадською думкою, особливо в умовах гібридних воєн та політичних криз. Поширення неправдивої інформації не лише підриває довіру до традиційних медіа, а й сприяє хаосу в суспільстві, що ускладнює прийняття обґрунтованих рішень громадянами. Це явище є надзвичайно актуальним для України, яка вже не перший рік стикається з інформаційною агресією з боку Росії. У таких умовах роль незалежних медіа стає критично важливою для протидії дезінформації та відновлення довіри громадськості до правдивих джерел інформації.

Особливо варто зазначити, що в контексті російсько-української війни дезінформація є одним із ключових інструментів інформаційної війни. Російська пропаганда активно використовує соціальні мережі та цифрові платформи для маніпулювання громадською думкою, спотворення фактів і створення ворожих наративів. Метою такого поширення дезінформації є не лише підриз довіри до офіційних джерел, а й дестабілізація ситуації в Україні, створення внутрішнього розколу в суспільстві та дискредитація державних органів влади. Основними каналами поширення дезінформації в умовах війни є соціальні мережі, інтернет-форуми, месенджери, а також традиційні засоби масової інформації. Серед найбільш популярних технологій маніпулювання інформацією варто відзначити використання ботів, тролів, фейкових новин, гібридних атак на медіапростір та спеціалізованих платформ для розповсюдження дезінформації. Важливим аспектом є також роль алгоритмів, які допомагають збільшити охоплення фальшивих новин і наративів, створюючи видимість їх популярності і правдивості.

За визначенням професора Говарда Пола з Вісконсинського університету в Медісоні, боти – це автоматизовані програми, що діють у цифровому середовищі задля поширення контенту й взаємодії з користувачами. У контексті російсько-української війни вони використовуються для масового розповсюдження пропаганди й створення уявлення про широку підтримку або незадоволення. Бот-мережі особливо активізуються під час кризових моментів або важливих подій, коли потрібно просувати певний наратив. Зокрема, боти поширюють фейки або коментують пости, підтримуючи антиукраїнські меседжі, що підсилює ефективність дезінформації серед вразливих груп населення. На відміну від ботів, тролі — це реальні люди, які навмисно провокують суперечки та поширюють неправду. Їхні дії часто координуються з ботами: вони маніпулюють обговореннями в соціальних мережах, збуджують конфлікти або змінюють напрям дискусії. Тролі дискредитують чужі думки, провокують емоційні реакції й активно залучають інших користувачів до поширення фейків, що збільшує охоплення таких повідомлень. Це створює інформаційний хаос, який призводить до дестабілізації суспільства та дескредитації українських державних уснов, а в окремих випадках – до паніки серед населення [2].

Основними каналами розповсюдження дезінформації під час війни є і соціальні мережі, інтернет-форуми, месенджери та традиційні ЗМІ. Особливу небезпеку становить те, що дезінформація часто маскується під

правдиву, імітуючи журналістські стандарти – використовуючи «сенсаційні» заголовки, маніпулятивні візуальні матеріали або цитати з контексту.

Фейкові новини є одним із найефективніших інструментів дезінформації. У період російсько-української війни пропагандистські ресурси створюють значні обсяги неправдивої інформації, яка поширюється через соціальні мережі та медіаплатформи. Це можуть бути вигадані історії про бойові дії, неправдиві свідчення, перебільшення чи викривлення фактів.

Наприклад, російська пропаганда поширювала вигадані новини про «неіснуючі перемоги» чи фейкові атаки, щоб деморалізувати українське суспільство чи викликати паніку. Фейкові новини часто оформлюються як правдиві журналістські матеріали, щоб створити враження легітимності.

Гібридна війна охоплює не лише військові, а й інформаційні атаки. Російські служби активно займаються дискредитацією українських і західних медіа, зломом сайтів, поширенням дезінформації через підконтрольні ЗМІ чи створенням фейкових акаунтів журналістів. Такі операції включають злам акаунтів у соцмережах відомих осіб і поширення від їхнього імені неправдивих повідомлень. Ці дії підривають довіру до офіційних джерел і сприяють поширенню пропаганди [2].

У контексті розвитку цифрових технологій штучний інтелект (ШІ) також набуває дедалі більшого значення як інструмент створення та поширення дезінформаційних матеріалів, що становить суттєву загрозу інформаційній безпеці держав і суспільств. Зокрема, генеративні моделі ШІ активно використовуються для продукування правдоподібного, однак фальсифікованого контенту – зображень, відео та текстів, – що ускладнює їхнє розпізнавання користувачами [4].

Показовим прикладом є кампанія *Doppelganger*, у межах якої створюються імітаційні версії сайтів авторитетних європейських ЗМІ, зокрема *Le Monde* та *The Guardian*. Такі ресурси, маскуючись під достовірні джерела, поширюють дезінформаційні наративи, орієнтовані на конкретні цільові аудиторії в межах різних країн [1].

Однією з найбільш небезпечних форм дезінформації, створеної за допомогою ШІ, є дипфейки – відеозаписи, у яких політичні чи громадські діячі нібито озвучують тези, яких вони фактично не висловлювали. У березні 2022 року було зафіксовано випадок поширення підробленого звернення Президента України Володимира Зеленського щодо капітуляції, який, незважаючи на низьку якість, став ілюстрацією потенційної загрози подібного контенту для громадського порядку та довіри до офіційної інформації.

Крім того, технології ШІ впроваджуються для автоматизації діяльності ботоферм. Відповідні алгоритми здатні автономно генерувати пости й коментарі в соціальних мережах, моделюючи штучну активність та створюючи ілюзію масової підтримки чи опору окремим подіям або ідеям. Це значно ускладнює виявлення координованих інформаційних атак і відповідну реакцію на них.

З огляду на зростаючу загрозу, пов'язану з використанням штучного інтелекту у сфері дезінформації, актуальним постає завдання розроблення ефективних інструментів протидії. До них належать як технічні рішення для виявлення фейкових матеріалів, так і освітні заходи, зокрема підвищення рівня медіаграмотності серед населення, що сприятиме критичному сприйняттю інформації та зниженню вразливості до маніпуляцій [4].

Для ефективного протистояння дезінформації необхідно формувати культуру критичного мислення серед населення. Здатність аналізувати інформацію, перевіряти факти та розпізнавати маніпуляції підвищує рівень медіаграмотності й зменшує вплив фейкових новин.

Членкиня правління Суспільного Марія Фрей зазначає, що дезінформація активно використовується Росією як інструмент дестабілізації та підризу довіри до офіційних джерел. За її словами, йдеться про систематичну кампанію поширення фейків, спрямовану як на українське суспільство, так і на міжнародні гуманітарні організації. У своїй публічній промові Фрей наголосила на ризиках, які несе дезінформація: посилення конфліктів, зрив гуманітарних зусиль і загроза безпеці [3].

Ключовим чинником протидії, на її думку, є освітні ініціативи, які мають реалізовуватись як на рівні держави, так і громадянського суспільства. Вона також підкреслює важливість проактивної комунікації, співпраці з медіа, технологічними компаніями та залучення спільнот до формування безпечного інформаційного простору.

Таким чином, боротьба з дезінформацією – це комплексна діяльність, що включає розвиток медіаграмотності, технологічну взаємодію та міжінституційну співпрацю, яка, за словами Фрей, є суспільним обов'язком [3]. Разом із розвитком технологій актуальним залишається питання впливу соціальних мереж як на розповсюдження, так і на протидію дезінформації.

Соціальні мережі відіграють неоднозначну роль у сучасному інформаційному просторі. З одного боку, вони сприяють поширенню дезінформації, з іншого – мають потенціал слугувати ефективним інструментом для формування громадської думки та активізації суспільства. Використання цих платформ для поширення перевірених фактів і спростування неправдивих повідомлень може істотно підвищити рівень інформованості громадян і сприяти зростанню довіри до офіційних джерел.

У сучасному інформаційному середовищі протидія дезінформації виступає не лише елементом забезпечення інформаційної безпеки, а й фундаментом для збереження демократичного ладу, довіри до інституцій та формування відповідального громадянського суспільства. З огляду на стрімкий розвиток цифрових технологій, глобалізацію інформаційних потоків та зростання впливу соціальних мереж,

масштаби дезінформації набувають безпрецедентного характеру. Це зумовлює потребу у комплексному, системному підході до її подолання, який охоплює технічні, правові, освітні та етичні компоненти.

У цьому контексті провідну роль відіграють незалежні медіа, які виконують функції не лише трансляції достовірної інформації, а й аналітичного реагування на маніпулятивні наративи, сприяючи підвищенню прозорості та підзвітності у публічному дискурсі. Їхня діяльність тісно пов'язана з розвитком критичного мислення в суспільстві, підтримкою журналістських стандартів і просуванням медіаграмотності як базової компетентності сучасного громадянина.

Особливу увагу слід приділити ролі соціальних мереж, які, незважаючи на високий ризик використання для поширення дезінформації, мають значний потенціал у контрдії завдяки швидкості поширення достовірної інформації, можливості прямих комунікацій із аудиторією та інструментам фактчекінгу. Створення спеціалізованих платформ для перевірки фактів, активізація цифрової просвіти, співпраця з інфлюенсерами та громадськими організаціями може суттєво посилити ефективність цих інструментів.

Водночас, окрім технологічних рішень, необхідно реалізовувати глибокі освітні реформи, спрямовані на формування навичок інформаційної гігієни ще з початкової школи. Освіта повинна навчати дітей і молодь розпізнавати маніпуляції, аналізувати джерела інформації, перевіряти факти та свідомо взаємодіяти з медіапростором. Такий підхід дозволяє не лише знижувати вразливість суспільства до дезінформаційних атак, а й сприяє формуванню активної громадянської позиції.

Успішна боротьба з дезінформацією також вимагає ефективної міжнародної взаємодії, спрямованої на координацію зусиль між державами, технологічними компаніями, академічними інституціями та громадянським суспільством. Запровадження глобальних стандартів прозорості, механізмів аудиту цифрових платформ, обміну найкращими практиками і колективного реагування на інформаційні атаки створює можливості для формування спільного фронту протидії інформаційним загрозам.

Крім того, важливо підвищити відповідальність самих цифрових платформ за вміст, який вони поширюють. Прозорість алгоритмів, відкритий доступ до систем модерації та залучення незалежних експертів до оцінки інформаційного трафіку мають стати обов'язковими елементами сучасної інформаційної політики. Такі кроки дозволять створити більш чесне й безпечне середовище для комунікації в інтернеті.

Протидія дезінформації – це не лише справа журналістів або експертів, це відповідальність усього суспільства. Проте саме незалежні медіа є фундаментом, на якому вибудовується прозорий, вільний інформаційний простір. Їхня здатність залишатись об'єктивними, перевіряти факти й служити суспільному інтересу – ключ до формування критичного мислення й зміцнення довіри. Саме через підтримку якісної журналістики ми можемо захистити не лише інформаційне поле, а й саму демократію.

Отже, ефективна протидія дезінформації можлива лише за умов об'єднання зусиль усіх зацікавлених сторін, синхронізації дій на національному й міжнародному рівнях та впровадження системних змін у сфері освіти, медіаполітики та цифрової етики. Лише таким чином можливо забезпечити стійкість інформаційного простору, захистити демократичні інститути та сприяти розвитку довірливих суспільних відносин у добу цифрової трансформації.

References

1. Baranovska P., Koldomasov A., Pivtorak A. Yak vlashtovana protydiia dezinformatsii na zakhodi ta pivnochi Yevropy, a takozh na Brytanskykh ostrovakh // Detektor media. Retrieved from: <https://ms.detektor.media/propaganda-ta-vplyvi/post/36288/2024-09-28-yak-vlashtovana-protydiya-dezinformatsii-na-zakhodi-ta-pivnochi-ievropy-a-takozh-na-brytanskykh-ostrovakh/> (data zvernennia: 25.04.2025).
2. Filipenko L. V. Rol sotsialnykh merezh u formuvanni suspilnoi dumky pid chas rosiisko-ukrainskoi viiny // Sotsiopolis: Zhurnal sotsialnykh ta politychnykh nauk. – 2024. – № 1. – S. 45–54.
3. Formuvaty kulturu krytychnoho myslennia — Mariia Frei pro protydiu dezinformatsii // Suspilne. Retrieved from: <https://corp.suspilne.media/novyny/45023-formuvaty-kulturu-krytychnogo-myslennya-mariya-frej-pro-protydiu-dezinformaciyi> (data zvernennia: 25.04.2025).
4. Shtuchnyi intelekt i dezinformatsiia: mozhlyvosti ta ryzyky v umovakh viiny // Ukrinform. Retrieved from: <https://www.ukrinform.ua/rubric-technology/3691961-stuchnij-intelekt-i-dezinformacia-mozlivosti-ta-riziki-v-umovah-vijni.html> (data zvernennia: 25.04.2025).

DOI 10.34132/mspc2025.01.04.13

*Daria Olefirenko
Anna Soloviova*

COUNTERING DISINFORMATION AND THE ROLE OF INDEPENDENT MEDIA IN BUILDING PUBLIC TRUST

The theses present a theoretical and methodological analysis of disinformation as one of the key factors destabilizing the information environment in the context of hybrid warfare, with a particular focus on its impact

during the Russian-Ukrainian military confrontation. Disinformation is considered a deliberate instrument of manipulative influence on public consciousness, which leads to the erosion of trust in state institutions, mass media, and international organizations. Special attention is paid to the mechanisms of spreading false messages through bot networks, coordinated trolling, digital platforms, as well as generative artificial intelligence technologies that enable the mass creation and dissemination of content that mimics credibility. It is emphasized that the information security of the state is unattainable without an adequate level of media literacy, critical thinking, and trust in independent sources of information.

Key words: *disinformation, bots, trolls, artificial intelligence, independent media, media literacy, information security.*

Відомості про автора / Information about the Author

Дарія Олефіренко, студентка 448 групи спеціальності «Журналістика», Чорноморський національний університет імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: olefirenkodaria5@gmail.com.

Daria Olefirenko, student of group 448, specialty "Journalism", Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: olefirenkodaria5@gmail.com.

Соловйова Анна, к. політ. наук, доцент кафедри журналістики факультету політичних наук Чорноморського національного університету імені Петра Могили, м. Миколаїв, Україна. E-mail: soloan2003@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-0524-287X>

Soloviova Anna, PhD in Political Science, Associate Professor of Department of Journalism, Faculty of Political Science, Petro Mohyla Black Sea National University, Mykolaiv, Ukraine. E-mail: soloan2003@gmail.com, orcid: <https://orcid.org/0000-0003-0524-287X>

© Д. Олефіренко, А. Соловйова
19.05.2025.

Стаття отримана редакцією

